

Ingen unge ved mere om politik, demokrati og samfundsforhold end de danske. Det viser en ny internationalundersøgelse, der måler, i hvor høj grad skolen forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere. Men samtidig er de danske unge meget lidt tilbøjelige til at involvere sig aktivt i samfundet. Måske er det tid til at justere forestillingen om, at unge skal gøre oprør.

DE UNGE SENDER OPRØRET PÅ PENSION

Af CARSTEN HENRIKSEN

Demokratiets væsen beror på, at man mødes og taler sammen og gennem samtalen når til forståelse. Sådan omtrent lyder det i Hal Kochs berømte bog 'Hvad er demokrati' fra 1945. Hvis han havde ret, går demokratiet en lys fremtid i møde i Danmark. Er der noget danske skoleelever er bedre til end alle andre, er det nemlig at diskutere politik og samfundsforhold med familie og venner og i klasserummet, hvor der er højt til loftet, når meninger brydes. De danske lærere er bedre end alle andre lærere til at byde op til debat, og eleverne siger hellere end gerne, hvad de mener – også selvom det strider mod resten af klassens holdning.

Ovenikøbet har de danske elever noget at have deres meninger i. Da den nyeste internationale ICCS-undersøgelse af 8.-klasse-elevs politiske dannelse blev offentliggjort i november i år, vakte det opsigt, at ingen blandt de 24 deltagerlande klarer sig bedre end Danmark, når det kommer til de unges viden om og forståelse af politik, samfundsforhold og demokrati. Det fortæller DPU-forskerne Jonas Lieberkind og Jens Bruun, der står bag den danske del af undersøgelsen.

»De vurderer det ikke som værdifuldt at deltage aktivt, og de forventer ikke, at de vil gøre det, når de bliver voksne. Deres lave villighed til at engagere sig på skolen uden for klassen og i samfundet i det hele taget giver os et indtryk af, hvordan fremtidens politiske borger ser ud herhjemme.«

Jens Bruun.

ICCS-undersøgelsen tester ikke blot de unges viden og forståelse, men spørger dem også om, hvilken slags samfundsborger de bedst kan identificere sig med. Eleverne har svaret på, hvilke værdier og holdninger de anser for vigtige – både ud fra, hvordan de ser sig selv nu, som 14-15 årige, og ud fra

deres forventninger til, hvordan den gode, voksne politiske borger agerer.

»ICCS er ikke kun en test af de unges kundskaber og færdigheder, men lige så meget en undersøgelse af deres værdier, holdninger og borgeropfattelser. ICCS giver et billede af, hvilke former for politisk deltagelse de vurderer som vigtige, men vi måler ikke ungdommen på, hvorvidt den lever op til nogle bestemte idealer, og vi siger ikke noget om, hvorvidt bestemte værdier eller holdninger er mere demokratiske end andre,» siger Jens Bruun, der er lektor ved DPU, Aarhus Universitet.

ICCS-undersøgelsen bliver nemlig ofte opfattet som en undersøgelse af, hvor gode de unge er til 'medborgerskab', eller hvorvidt de lever op til den rette 'demokratiske dannelse'. Når DPU-forskerne i stedet foretrækker at tale om 'politisk dannelse', er det for at understrege, at det er vigtigt at kunne forholde sig *politisk* til sin dannelse.

»Politisk dannelse er ikke noget, man har i større eller mindre grad, men et udtryk for, at man kan forholde sig politisk til sine værdier og holdninger, fordi man ved, at de ikke er absolutte, og derfor er åben for uenighed og diskussion. Politisk dannelse er desuden ikke bare et udtryk for din egen personlige dannelsesudvikling, men også for at hvad du er, bliver du også til i kraft af det samfund,

Danske elever er dem, der i højest grad oplever et åbent debatstimulerende klasserum, hvor deres lærere motiverer dem til at diskutere frit.

du indgår i, og af de muligheder og begrænsninger, du møder i skolen, derhjemme og i verden i det hele taget,” siger Jens Bruun.

Den konventionelle dansker

Ud fra elevernes værdier, holdninger og opfattelser af den gode borger opererer ICCS med tre forskellige aspekter af den voksne borger, der betegnes med de tre borgertyper: Den konventionelle, den involverede og den forpligtede borger. Eleverne er ikke enten den ene, anden eller tredje type, men alle tre på én gang, blot i større eller mindre grad.

Den konventionelle borger tillægger det formelle demokratiske system stor værdi og anser det bl.a. for vigtigt at stemme til valgene og at have respekt for myndighederne. For den involverede borger derimod er det vigtigt at deltage og engagere sig i sociale bevægelser og politiske aktiviteter.

Ifølge DPU-forskerne er det værd at bemærke, at de danske elevers værdsættelse af den konventionelle borger svarer til gennemsnittet af de 24 lande, mens de værdsætter den involverede borger lavest blandt alle deltagerlande.

”De danske elever har på den ene side et meget højt kundskabs- og færdighedsniveau, men når man på den anden side spørger dem, om de vil involvere sig aktivt i samfundet og engagere sig i interessegrupper, protestbevægelser, fredelige demonstrationer og den slags, så ligger de absolut lavest sammenlignet med alle andre. De går ind for alle demokratiets institutioner, men de har rigtig svært ved at se sig selv tage aktivt del

i samfundet,” siger Jonas Lieberkind, der er lektor på DPU, Aarhus Universitet.

Ifølge Jens Bruun knytter borgertyperne an til forskellige opfattelser af, hvad demokrati overhovedet er. Hele 92 procent af de danske elever anser det for vigtigt at have respekt for myndighederne, ligesom det er en central værdi at stemme til valgene. At involvere sig og være aktiv mellem valgene overlader de derimod trykt til de folkevalgte. Det afspejler, at de har tillid til det repræsentative demokrati, mener Jens Bruun. Når de danske unge i så ringe grad anser det for vigtigt at engagere sig aktivt i politik, kan det hænge sammen med, at de lever i et velfærdssamfund, hvor de ikke oplever grundlæggende uretfærdighed, forklarer han.

”De har høj tillid til de grundlæggende demokratiske institutioner i vores samfund, hvor vi har et velfungerende statsapparat, og hvor myndighederne i de unges øjne tilsyneladende håndterer sociale udfordringer så godt, at det afholder dem fra selv at engagere sig aktivt. I modsætning til en række af de latinamerikanske deltagerlande, hvor de unge vægter det aktive engagement højt. Men eftersom f.eks. de norske unge også vægter den involverede borger højere end de danske unge, afspejler resultaterne ikke kun forskellige politiske situationer og samfundsforhold, men også en bestemt attitude hos danske unge,” siger Jens Bruun.

Diskussionslystne unge

ICCS-undersøgelsen peger ifølge DPU-forskerne på, at det ideal for politisk deltagelse,

DE TRE BORGERTYPER

Den konventionelle borger er – ligesom den involverede borger – drevet af formål, der er baseret på holdninger og værdier, der knytter sig til lokalsamfundet, staten eller verdenssamfundet.

Anser det bl.a. for vigtigt at:

- stemme ved folketingsvalg
- lære om sit lands historie
- vise respekt for myndigheder
- følge med i politik i medier
- deltage i politiske diskussioner

De danske elevers værdsættelse af den konventionelle borger svarer til gennemsnittet blandt de 24 deltagerlande. Det er den borgertype, de danske elever værdsætter højest af de tre.

Den involverede borger er – ligesom den konventionelle borger – drevet af formål, der er baseret på holdninger og værdier, der knytter sig til lokalsamfundet, staten eller verdenssamfundet.

Anser det bl.a. for vigtigt at deltage i:

- fredelige protester mod love, der opfattes som uretfærdige
- aktiviteter til fordel for mennesker fra lokalsamfundet
- aktiviteter til fordel for menneskerettigheder
- aktiviteter for at beskytte miljøet

Blandt de 24 lande er de danske unge dem, der værdsætter den involverede borger lavest.

Den forpligtede borger er defineret ud fra sin personlige etik og motiveret af værdier og holdninger, der tager udgangspunkt i borgerens eget liv og den personlige respekt for naturens ressourcer og mennesker, som er dårligt stillede.

Anser det bl.a. for vigtigt at:

- sikre sin familie en god økonomi
- gøre en personlig indsats for at sikre naturens ressourcer
- respektere andres ret til at have deres egne meninger
- støtte mennesker, der er dårligere stillet end en selv
- deltage i aktiviteter for at hjælpe folk i mindre udviklede lande

Blandt de 24 lande er de danske unge dem, der værdsætter den forpligtede borger fjerde lavest.

»ICCS-resultaterne antyder, at de nye generationer kunne have andre bud på borgeridealer end dem, de ældre generationer er tilbøjelige til at holde op som målestok for dem (...) Hver generation må med sin politiske dannelse give et bud på, hvordan den forstår og forholder sig til det samfund, den er den del af.«

Jonas Lieberkind

OM ICCS

ICCS-undersøgelsen (International Civic and Citizenship Education Study) giver et billede af 8.-klasse-elevens

- viden om og forståelse af politik, demokrati og samfundsforhold
- værdier og holdninger, som de forbinder med at være politisk borger
- deltagelsesformer i samfundet og politiske aktiviteter og interesser

ICCS gennemføres i regi af IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Første gang var i 2009 (resultaterne blev offentliggjort 2010) og anden gang i 2016. Resultaterne af ICCS 2016 med 24 deltagerlande blev offentliggjort 7. november 2017.

DPU, Aarhus Universitet, står for den danske del af undersøgelsen.

Læs mere på dpu.au.dk/iccs

vi traditionelt har haft herhjemme, måske er kommet ud af trit af med virkeligheden – i hvert fald blandt de unge. Det er et ideal, der dyrker det levende, frie ord og den enkelte borgers medansvar for og aktive deltagelse i de demokratiske fællesskaber, vi indgår i med hinanden. Et ideal med rødder tilbage til Grundtvig, Hal Koch og reformpædagogikken, som har fået fornyet aktualitet med de seneste 20 års fokus på medborgerskab.

Hvad angår det frie ord, er der ingen tvivl om, at det stortrives blandt danske unge, påpeger forskerne.

”Blandt de 24 deltagerlande er de danske unge dem, der taler mest om politik i klassen og med venner og familie. De elsker at diskutere politik og samfundsforhold, og de tør sige deres mening, også selvom resten af klassen mener noget andet. De danske elever er dem, der i højest grad oplever et åbent debatstimulerende klasserum, hvor deres lærere motiverer dem til at diskutere frit. Inden for klassens og familiens tykke mure er engagementet i top og båret af en stor og reel interesse for sagen,” siger Jonas Lieberkind.

Men når man spørger til de unges engagement i forhold til det, der foregår på skolen uden for klasserummet og ude i samfundet i det hele taget, ændrer billedet sig markant.

”Når de kommer uden for disse mure, bliver de unge forbeholdne og reserverede. De nøjes med at deltage politisk gennem de formaliserede, konventionelle eller alment accepterede ”populære” kanaler – f.eks. har mere end 50 procent af de danske elever samlet penge ind til godgørende formål – men de deltager stort set ikke i ungdomspolitisk foreningsarbejde, ligesom der slet ikke er nogen politisk aktivisme at spore hos dem: Danmark ligger absolut lavest, hvad angår villighed til at udøve ulovlig politisk aktivitet om nødvendigt,” siger Jonas Lieberkind.

Idealet om den oprørske ungdom

Den involverede borger er altså ikke i høj kurs hos de danske unge.

”De vurderer det ikke som værdifuldt at deltage aktivt, og de forventer ikke, at de vil gøre det, når de bliver voksne. Deres lave villighed til at engagere sig på skolen uden for klassen og i samfundet i det hele taget giver os et indtryk af, hvordan fremtidens politiske borger ser ud herhjemme,” siger Jens Bruun.

Ifølge DPU-forskerne viser ICCS-undersøgelsen konturerne af et nyt ideal for politisk deltagelse.

”Hvad der er idealet for deltagelse, afhænger selvsagt af, hvem der definerer det. I den danske pædagogiske tradition har idealet nok

Ved Folketingsvalget i 2015 valgte 84 procent af de 18-årige førstegangsvælgere at bruge deres stemme. For unge i 20'erne var valgdeltagelsen lidt lavere. Ved kommunal- og regionsvalg er valgdeltagelsen for de 18-29-årige som samlet gruppe altid lavere - omkring 50 procent.

været tæt på den involverede borger. Det har i hvert fald ikke været den konventionelle borger, der nøjes med at have respekt for myndighederne og stemme til valgene ud fra et godt kendskab til sit lands historie og samfundsforhold. Men måske inkarnerer nutidens unge i virkeligheden kernen af det liberalt-repræsentative demokrati. Lige så udskældt 68-generationen har været, ligeså meget lever den paradoksalt nok videre i det udbredte ideal på de unges vegne om, at de bør engagere sig, prøve nye ting af, provokere de voksne og protestere mod systemet. Men det er slet ikke det, vi får øje på i den aldersgruppe i dag,” siger Jens Bruun.

Dermed viser ICCS-undersøgelsen også, at det måske er tid til at justere idéen om, at ungdommen er en livsperiode, hvor man per definition gør oprør. Forestillingen om ’ungdommen’ som oprørets tid opstår først i mellemkrigstiden, og efter Anden Verdenskrig vinder den for alvor udbredelse, også i populærkulturen, hvor den inkarneres af f.eks. Marlon Brando i filmen ’Vild Ungdom’ fra 1953 og af James Dean i ’Vildt blod’ fra 1955.

”Historien er fuld af eksempler på, at ungdom er blevet defineret som selve det at være i opposition til den ældre generation. Men sandheden om den historie er nok, at det er

FOTO: IB JENSEN

begrænset til en lille del af ungdomspopulationen. Dem, vi hører om, er 68'erne eller 50'ernes amerikanske ungdom. De voksne generationer har altid skældt ud på denne ungdom, samtidig med at den er blevet idealiseret som sandheden om, hvordan unge *bør* være. Men sådan er den danske ungdom bare ikke i dag,” siger Jonas Lieberkind.

Han ser en tendens til, at de voksne generationers efterspørgsel på ungdomsoprør stiger i takt med, at de unge bliver mindre og mindre tilbøjelige til at gøre oprør.

”I den idéhistoriske udlægning af den oprørske ungdom glemmer man ofte, at der selv i 68-generationen var mange unge, der ”bare” uddannede sig, passede deres arbejde og i det store hele gjorde som deres forældre havde gjort. Dem har vi bare aldrig hørt noget om i idéhistorien, men ikke desto mindre er det den borgertype, danske unge i dag ser ud til at være mest tilbøjelige til at identificere sig med,” siger Jonas Lieberkind.

Samtidig har ambitionen om at lære eleverne at tænke kritisk og tage medansvar for fællesskabet løbet som en rød tråd gennem de seneste 50 års danske skolepædagogik. Efter Anden Verdenskrig har velfærdsstaten gradvist overtaget flere ansvarsområder, der før lå hos den enkelte borger, men sam-

fundsmodellen bygger samtidig på, at den enkelte bidrager aktivt til samfundet gennem f.eks. foreningsarbejde, forklarer Jonas Lieberkind.

”Det er bemærkelsesværdigt, at dette ideal lykkes i klassen, hvor eleverne udfolder det i gruppe- og projektarbejde. Men det falder til jorden, i det øjeblik de forlader klasserummet. Man kan sige, at som pædagogiske subjekter i klasserummet lever de op til reformpædagogikkens ideal, men som politiske subjekter uden for klassen er det ikke længere vigtigt for dem at involvere sig aktivt i samfundet,” siger Jonas Lieberkind.

Stemmeret og stemmepligt

Til gengæld er det vigtigt for dem at stemme ved valgene. Men er man politisk dannet, hvis man nøjes med det – eller kræver det, at man engagerer sig og forsøger at påvirke samfundet aktivt mellem valgene?

I folkeskoleloven hedder det i §1, stk. 3 om folkeskolens formål, at den *skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre*. Ifølge Jonas Lieberkind er det et godt spørgsmål, om man deltager og tager medansvar, når man stemmer, eller om man ”blot” gør sin pligt og gør brug af sin ret.

”Man kan ikke forestille sig et demokrati eller et politisk fællesskab uden rettigheder og pligter. Man stemmer, fordi ens frihedsrettigheder tilbyder den mulighed, og samtidig gør man sin borgerpligt. Men om man ved at stemme faktisk også deltager og tager medansvar, kan betvivles. ICCS-undersøgelsen viser, at vi i Danmark er gode til det med rettigheder og pligter, men mindre gode til medansvar og deltagelse,” siger Jonas Lieberkind.

Ifølge de to DPU-forskere er det mest interessante ved ICCS-undersøgelsen dog ikke dens svar på, hvordan det står til med danske unges politiske dannelse.

”Når vi taler om politisk dannelse, sniger der sig let en idé ind om, at de unge skal dannes, men ikke er det endnu. Der har altid været tendens til at måle og veje de unge ud fra forestillinger om, hvordan de burde være. ICCS-resultaterne antyder, at de nye generationer kunne have andre bud på borgeridealer end dem, de ældre generationer er tilbøjelige til at holde op som målestok for dem. At være konventionel borger og at være involveret borger er blot to forskellige slags politisk dannelse. Hver generation må med *sin* politiske dannelse give et bud på, hvordan den forstår og forholder sig til det samfund, den er den del af,” siger Jonas Lieberkind.

Konklusionen på ICCS-undersøgelsen er derfor snarere de spørgsmål, den giver anledning til at stille, når de unge nu tilsyneladende har sendt oprøret på pension:

Er vi danskere overhovedet de aktive og engagerede borgere, vi i skåltaler ynder at fremstille os selv som? Hvad er det for en slags borgere, folkeskolen faktisk forbereder de unge på at blive? Og mere grundlæggende: Er det overhovedet idealet om den involverede borger, vi skal tilstræbe, eller er det tid til at tænke det anderledes? ■

JENS BRUUN er ph.d. og lektor i pædagogisk sociologi ved DPU, Aarhus Universitet. Han er med i den forskergruppe, der udarbejder den danske del af ICCS-undersøgelsen.

JONAS LIEBERKIND er ph.d. og lektor i pædagogisk sociologi ved DPU, Aarhus Universitet. Han er med i den forskergruppe, der udarbejder den danske del af ICCS-undersøgelsen. Han underviser på DPU's kandidatuddannelse i pædagogisk sociologi.